

LENZ – STASI-AGENTEN, DER BLEV BLÅ?

Mikael Busch:

Lenz – Stasi-agenten, der blev fanget af fortiden.

People's Press 2015, 250 s., ISBN: 9788771372823

Af **Jesper Jørgensen**

Bogen er hurtig at komme igennem. Den er spændende, godt skrevet og med 250 sider forholdsvis kort. Den handler om EU-embedsmanden Morten Jung, der i december 1999 blev arresteret og varetægtsfængslet som mistænkt for at være en af danmarkshistoriens største spioner. Tyngdepunkterne i fremstillingen er Morten Jungs ungdomsår i 1970'erne og selve forløbet omkring afsløringen og politiets efterforskning, som blev dækket intensivt i medierne i månederne efter årtusindeskiftet. Tiden i mellem, der jo ikke er helt uvæsentlig i sammenhængen, står noget hen i det uvisse, hvilket også er bogens svage punkt.

Den første del af bogen er historien om en ung mands opvækst i en kommunistisk familie kraftigt præget af forældrene Willy Olsen og Lillian Jung-Olsens antifascistiske fortid – i for faderens vedkommende den spanske borgerkrig og for begges vedkommende modstandskampen under besættelsen. Ikke mindst Willy Olsen var som mange andre med samme baggrund mærket for livet og måtte slide og slæbe sig gennem efterkrigstiden med traumatiske ar på sjælen, hvilket ikke kun var en udfordring for ham selv, men også for familien og den nærmeste omgangskreds. Et helt kapitel er i forlængelse heraf helliget "Professoren i Greifswald" – den navnkundige Kurt Vieweg, der er mest kendt for sine illegale forbindelser til Danmark før, under og efter Anden Verdenskrig. Under krigen boede han "under jorden" hos bl.a. Li-

lian Jung-Olsen i hendes daværende lejlighed i Valby, og her udvikledes et venskab, der strakte sig frem til Viewegs død i 1976. Relationen til Vieweg kom fra midten af 1960'erne antageligvis også til at indbefatte moderens involvering i Stasis konspiratoriske arbejde rettet mod Skandinavien, hvorved der ifølge forfatteren Mikael Busch var lagt en livsbane for sønnen.

Morten Jung var med det ophav godt rustet og galvaniseret til et liv i den ungenkommunistiske bevægelse i Københavns sydhavns kvarter, hvor familien boede. Under det mere arbejderistiske Morten Olsen eller bare Røde Morten var han fra 1970 således aktiv i DKU Syd-Vest, hvilket bliver beskrevet forholdsvis indgående. Som del af dette politiske liv hørte rejser til DDR for at se den unge østtyske stats bestræbelser på at virkeliggøre socialismen. Som helt lille havde han været med sin far til Rostock, hvor Villy Olsen var rejseleder for danske grupper ved Østersøugerne. Senere deltog han selv i de østtyske børne- og ungdomssommerlejrer, hvor hundredevis af børn af kommunister fra det meste af verdenen mødtes og drak kakao, som det fortælles i bogen. Men det var ikke den rene uskyld. I 1974 (eller 1975) blev "Lenz" nemlig hvervet som agent af Stasi. De først opgaver gik på at kortlægge venstreorienterede partier og grupperinger i Danmark. Senere da han bliver studentermedhjælper i Udenrigsministeriet tilpassede efterretningsopgaverne sig tilsvarende, ligeledes da han fra 1985 fik ar-

bejde i EF i Bruxelles. Det sidste er som nævnt ikke egentlig behandlet, primært fordi forfatteren ikke har haft kilder til den del af Morten Jungs liv.

Styrken i bogen er først og fremmest, at man får et godt indblik i den historiske kontekst for hovedpersonen i spionsagen, der nok udløste en eksplosion i de danske medier, men som alligevel forblev noget uforløst, da sagen i sidste ende blev droppet. Angiveligt fordi den ikke kunne bære en tiltale efter den hårde spionageparagraf uden forældelse. Der gives i bogen et kvalificeret og plausibelt bud på, hvad de grundlæggende motivkræfter var hos Morten Jung. Udover dette at ville nuancere historien og gøre læserne klogere på spionsagens baggrund, er det bogens mere diskutabile hovedpointe, at Lenz måske ikke var så stor en rød spion, som nogle gerne vil gøre ham til. Ifølge forfatteren mangler der ikke mindst overbevisende forklaringer på, hvorfor Lenz tilsyneladende ikke gav flere og bedre efterretninger til Stasi, når han nu faktisk havde adgang til det i EU-systemet. Ifølge Mikael Buschs er den mest nærliggende forklaring, at Morten Jung med tiden blev mere blå. Tiden i embedsapparatet og fx en studietur til USA skulle simpelthen langsomt have trukket ham ideologisk væk fra den "virkeliggjorte socialisme" – i øvrigt også en forklaring Jung selv kommer med under politiets afhøringer. Hertil må man blot fastholde, at helt blå blev Jung så heller ikke, hvis han opretholdt en omfangsrig, operativ kontakt til DDR's efterretningstjeneste til den bitre ende. Det er trods alt vanskeligt at bagatellisere helt væk, hvilket da heller ikke er forfatterens ærinde.

Som et ekstra krydderi til historien bliver der også fremdraget det element, at Morten Jung muligvis skiftede side efter Murens fald og blev CIA-agent. Kilden til den oplysning er en BT-historie, der baserer sig på en anonym Stasi-kilde, der mener at vide, at Morten Jung som mange andre Stasi-agenter blev presset til at gå i amerikanernes fold, da DDR smuldrede og forsvandt. Dette forhold kunne ifølge forfatte-

ren også have spillet ind på de danske myndigheders manglende vilje til dels at offentliggøre PET's informationer om Jung, dels at få oprettet en tiltale mod ham. Her er vi i imidlertid ude i gisninger, der umiddelbart virker noget usandsynlige. Hvorfor skulle CIA hyre en STASI-agent, for derefter at afsløre ham over for PET?

En anden interessant problemstilling er de såkaldte bipersoner, der er registreret under Lenz' registreringsnummer i Stasi-arkivet. De er tidligere blevet beskrevet som udgørende en spionring, der arbejdede i ledtog med Lenz. Det afvises imidlertid af forfatteren, bl.a. på baggrund af interviews med flere af de pågældende personer. Der lægges især vægt på, at de involverede ikke er blevet tiltalt; at de ikke selv kendte til Stasi-registreringen; og at de fleste af dem ikke kendte hinanden. Her har vi dog nok også bogens andet svage punkt, nemlig at Morten Jung og bipersonernes udsagn om egen rolle i sagen ikke kan stå alene – et forhold, der også er blevet anholdt af Bent Blüdnikow i Berlingske (27.4.2015). Der til at vurdere bogen, som Blüdnikow gør, som "højest utroværdig", "videnskabeligt fifleri" og kun én stjerne værdig, er der dog langt, ligesom Blüdnikows påstand om, at forfatteren skulle have indgået en uheldig pagt med de gamle venner og medsammensvorne om at "pletrense" Jung, for at få dem til at snakke, virker som en politisk bevidst fejlslætning.

Selvom det ofte fremføres, at det er efterretningshistoriens lod med usikre og mangelfulde kilder, så må man give forfatteren ret i, at kildegrundlaget i bogen kunne have været bedre. Centralt står selvfølgelig Lenz' kartotekskort med oversigter over de enkelte operationer (F22), de såkaldte SIRA-udskrifter med titler på indsendte dokumentsamlinger og andre dokumenter fra Stasi-arkivet i Berlin. Derudover er der de nævnte interviews med personer tæt på forløbet, bl.a. socialdemokraten Erik Boel, samt kilder fra ABA, der har bidraget med materiale fra DKU Syd-Vest, avisudklip om sagen og materiale fra Kominterns arkiv vedr. fade-

rens deltagelse i den spanske borgerkrig. Samtidig er der også oplagte kilder, som forfatteren ikke har haft adgang til. Her tænkes især på F16-kartotekskortet med personlige stamdata og opstillingen af bipersonerne, hvilket han kun har delvise oplysninger om fra anden hånd, samt PET's såkaldte Lenz-mapper, som indgik PET-kommissionens baggrundsmateriale. Det sidste lovede statsminister Anders Fogh Rasmussen i øvrigt i 2003 skulle stilles til rådighed for den frie forskning, men beklageligvis er løftet som bekendt ikke blevet indfriet endnu – heller ikke af den efterfølgende regering. Stadig er der kun adgang for særligt privilegerede.

En anden central kilde, som det ikke har været muligt for forfatteren at benytte sig af, er

hovedpersonen selv, der vel og mærket hverken har indrømmet eller er dømt for at være agent. Det giver naturligvis anledning til at overveje det etiske i hele projektet. Er det en uretfærdig udstilling af en mands personlige og angiveligt kriminelle liv? Tja, jeg synes, at man her kan argumentere for, at portrættet kan anskues i en højere sags tjeneste, der handler om at få afkodet den kommunistiske kultur, dansk og udenlandsk efterretningsvæsen samt det altid politiserede krydsfelt mellem historieskrivning og journalistik. – det bidrager bogen til på en spændende og tankevækkende måde, selvom der stadig er større sten, der kan vendes i Lenz-sagen.

ANMELDELSE

ROSA LUXEMBURG

Per Clausen:

Rosa Luxemburg.

Solidaritet 2015. 65 s., ISBN: 9788787603850

Af Christoph Klinger

Forlaget Solidaritet udgav i 2010 Poul Frølichs Luxemburg-biografi fra 1939 og i 2012 hendes fængselsbreve inklusive en indtalt version på cd. Derfor er det konsekvent, at forlaget har udgivet Per Clausens foredrag om Rosa Luxemburg. Et foredrag, der blev holdt i forbindelse med "Golden Days"-festivalen i efteråret 2014.

Oplægget starter så at sige bagfra: Nemlig mordet på Rosa Luxemburg i januar 1919, der blev foranlediget af højreekstreme kræfter i tyske militær- og politikerkredse. Derefter følger en skarp kritik af især DDRs historiebrug

og helgenkåring af Luxemburg og Karl Liebknecht samt de moderne, årlige mindehøjtideligheder ved Gedenkstätte der Sozialisten i Berlin Friedrichfelde: "Jeg har selv et par gange deltaget på kolde vinterdage i januar. Det interessante er, at man her ser folk hylde Rosa Luxemburg under Mao Zedong, Enver Hodja og Stalins faner", fortæller Clausen (s.9).

Tonen er dermed sat for en anderledes historiebrug i forhold til Rosa Luxemburg. Per Clausen fortsætter med et klassisk biografisk rids over Rosa Luxemburgs liv og hendes tanker om forholdet mellem demokrati, revolution